

ISSN (Print): 2304-5809
ISSN (Online): 2313-2167

Науковий журнал
«МОЛОДИЙ ВЧЕНИЙ»

№ 10.2 (50.2) жовтень, 2017 р.

Редакційна колегія журналу

Базалій Валерій Васильович – доктор сільськогосподарських наук (Україна)
Балашова Галина Станіславівна – доктор сільськогосподарських наук (Україна)
Гриценко Дмитро Сергійович – кандидат технічних наук (Україна)
Змерзлий Борис Володимирович – доктор історичних наук (Україна)
Іртишцева Інна Олександрівна – доктор економічних наук (Україна)
Коковіхін Сергій Васильович – доктор сільськогосподарських наук (Україна)
Лавриненко Юрій Олександрович – доктор сільськогосподарських наук (Україна)
Лебедева Надія Анатоліївна – доктор філософії в галузі культурології (Україна)
Морозенко Дмитро Володимирович – доктор ветеринарних наук (Україна)
Наумкіна Світлана Михайлівна – доктор політичних наук (Україна)
Нетюхайло Лілія Григорівна – доктор медичних наук (Україна)
Пекліна Галина Петрівна – доктор медичних наук (Україна)
Писаренко Павло Володимирович – доктор сільськогосподарських наук (Україна)
Романенкова Юлія Вікторівна – доктор мистецтвознавства (Україна)
Севостьянова Наталія Іларіонівна – кандидат юридичних наук (Україна)
Стратонов Василь Миколайович – доктор юридичних наук (Україна)
Шаванов Сергій Валентинович – кандидат психологічних наук (Україна)
Шайко-Шайковський Олександр Геннадійович – доктор технічних наук (Україна)
Шапошников Костянтин Сергійович – доктор економічних наук (Україна)
Шапошнікова Ірина Василівна – доктор соціологічних наук (Україна)
Шепель Юрій Олександрович – доктор філологічних наук (Україна)
Шерман Михайло Ісаакович – доктор педагогічних наук (Україна)
Шипота Галина Євгенівна – кандидат педагогічних наук (Україна)
Яковлев Денис Вікторович – доктор політичних наук (Україна)

Міжнародна наукова рада

Arkadiusz Adamczyk – Professor, dr hab. in Humanities (Poland)
Giorgi Kvinikadze – PhD in Geography, Assistant Professor (Georgia)
Janusz Wielki – Professor, dr hab. in Economics, Engineer (Poland)
Inessa Sytnik – Professor, dr hab. in Economics (Poland)
Вікторова Інна Анатоліївна – доктор медичних наук (Росія)
Глущенко Олеся Анатоліївна – доктор філологічних наук (Росія)
Дмитрієв Олександр Миколайович – кандидат історичних наук (Росія)
Марусенко Ірина Михайлівна – доктор медичних наук (Росія)
Швецова Вікторія Михайлівна – кандидат філологічних наук (Росія)
Яригіна Ірина Зотовна – доктор економічних наук (Росія)

Повний бібліографічний опис всіх статей журналу представлено у:
Національній бібліотеці України імені В.В. Вернадського,
Науковій електронній бібліотеці Elibrary.ru, Polish Scholarly Bibliography

Журнал включено до міжнародних каталогів наукових видань і наукометричних баз:
РИНЦ, ScholarGoogle, OAJI, CiteFactor, Research Bible, Index Copernicus.
Index Copernicus (IC™ Value): 4.11 (2013); 5.77 (2014); 43.69 (2015)

Свідоцтво про державну реєстрацію
друкованого засобу масової інформації – серія КВ № 18987-7777Р від 05.06.2012 р.,
видане Державною реєстраційною службою України.

Відповідальність за зміст, добір та викладення фактів у статтях несуть автори. Редакція не завжди поділяє позицію авторів публікацій. Матеріали публікуються в авторській редакції. Передрукування матеріалів, опублікованих в журналі, дозволено тільки зі згоди автора та редакції журналу.

ЗМІСТ

Беленька Г.В. Європейські вектори нової стратегії підготовки дошкільних педагогів.....	1
Бондаренко Г.А. Мовленнєво-риторична діяльність педагога в контексті вибудовування нових освітніх стратегій підготовки вчителя початкової школи.....	5
Вертугіна В.М., Сінозацька Т.П. Дитячі розважальні центри: європейський досвід та українські реалії.....	9
Волинець К.І., Волинець Ю.О., Стаднік Н.В. Формування лідерських якостей майбутнього дошкільного педагога в умовах євроінтеграції: теоретичний аспект.....	14
Дем'яненко В.І. Проектна діяльність майбутнього вчителя початкової школи в контексті нової освітньої стратегії.....	18
Дубовик С.Г. Формування культури професійного мовлення майбутніх учителів початкової школи.....	23
Клунко Р.Ю. Оновлення змісту підготовки майбутніх вчителів до формування правової культури учнів.....	28
Котенко О.В., Руднік Ю.В. Структура змісту професійної підготовки вчителів початкової школи у Фінляндській Республіці: традиції та інновації.....	32
Лобода О.В. Європейська модель підготовки вчителів до раннього навчання іноземної мови: на прикладі Угорщини.....	37
Машовець М.А., Науменко М.С. Формування конкурентноспроможного фахівця дошкільної освіти в умовах євроінтеграції.....	42
Мельник Н.І. Становлення системи дошкільної освіти у Франції.....	47
Метельюк В.І. Психологічні аспекти спілкування в полікультурному світі.....	51
Нечипоренко К.П., Шкарбан А.В. Підготовка вчителя початкової школи до здійснення диференційованого підходу у роботі з ліворукими учнями.....	56
Новоселецька І.Е. Розвиток художньо-творчих здібностей дітей дошкільного віку в реаліях євроінтеграційних вимірів.....	60
Паламар С.П., Кондратюк С.Г. Системний підхід до формування навичок проведення науково-педагогічного дослідження.....	65
Пасічник А.А. Особистісна стратегія професійної діяльності майбутніх вихователів ДНЗ.....	70
Петухова А.Є., Анісімова О.Е. Практико-орієнтований підхід до підготовки майбутніх фахівців дошкільної галузі у контексті педагогічної спадщини Ф. Фребеля.....	74
Подофей С.О. Я-концепція людини як потенціал становлення її суб'єктності.....	79
Полянничко О.М., Еретик А.А. Успішні практики підготовки вчителів початкової школи у країнах Європейського Союзу.....	84
Порядченко А.А. Підготовка майбутніх педагогів до реалізації принципу наступності у навчанні дітей дошкільного та молодшого шкільного віку.....	89
Савченко Ю.Ю. Особливості формування статево-рольових уявлень у старших дошкільників.....	94
Ситник О.І. Зміст та форми освіти дорослих в Ірландії.....	98

CONTENTS

Belenka A.V.

European vectors of a new strategy of preschool teachers' professional training.....1

Bondarenko H.L.

Teacher's speech-rhetorical activity in the context of the development of new educational strategies of the preparation of future primary school teacher.....5

Vertugina V.N., Sinozatskaya T.P.

Children's entertainment centers: European experience and Ukrainian realities.....9

Volynets K.I.,

Volynets Y.A., Stadnik N.V.
Formation of leader qualities of the future preschool teacher in the conditions of eurointegration: the theoretical aspect.....14

Demianenko V.I.

Project activities in the future look like an elementary school teacher in the context of a new education strategy.....18

Dubovyk S.G.

Formation of the culture of professional speech of the future teachers of the elementary school.....23

Klunko R.Yu.

Upgrading the content of future teachers' training for students' legal culture formation.....28

Kotenko O.V., Rudnik Y.V.

The structure of the content of primary teacher's professional training in the Republic of Finland: traditions and innovations.....32

Loboda O.V.

European teachers preparation model to early foreign language training: Hungarian example.....37

Mashovets M.A., Naumenko M.S.

Formation of the competitive specialist of preschool education in the conditions of European integration.....42

Melnyk N.I.

Development of preschool education in France.....47

Meteluk V.I.

Psychological aspects of communication in polycultural world.....51

Nechyporenko K.P., Shkarban L.V.

Preparation the primary school teacher to implement the differential approach to work with left-handed pupils.....56

Novoseletska I.E.

Development of artistic and creative abilities of pre-schoolers in the context of integration to the European Union.....60

Palamar S.P., Kondratiuk S.G.

System approach to the formation of scientific and pedagogical research skills.....65

Pasichnik A.A.

Personal strategy of professional activity of future children in pre-school educational institution.....70

Petukhova L.E., Anisimova E.E.

Practical-oriented way to preparing the future specialists of the preschool industry in the context of pedagogical heritage of F. Frebelya.....74

Podofiei S.O.

Self-concept of man as a potential formation of its subjectivity.....79

Polianychko O.M., Eretik A.A.

Successful practices for preparing primary school teachers in the European Union countries.....84

Poriadchenko L.A.

Preparation of future teachers to implement the principle of continuity in training children of preschool and young school.....89

Savchenko Y.Y.

The features of formation of gender-role representations of pre-school children.....94

Sytnyk O.I.

Adult education contents and forms in Ireland.....98

УДК 372.881.1

ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ПРОФЕСІЙНОГО МОВЛЕННЯ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Дубовик С.Г.

Київський університет імені Бориса Грінченка

У статті висвітлено проблему формування культури професійного мовлення майбутніх учителів початкової школи. Розкрито сутність і зміст базових понять дослідження, охарактеризовано комунікативні якості професійного мовлення студентів. Деталізовано основні складники культури професійного мовлення майбутнього вчителя – монологічне і діалогічне мовлення педагога.

Ключові слова: професійне мовлення, культура професійного мовлення, формування культури професійного мовлення, монологічне мовлення, діалогічне мовлення.

Постановка проблеми. Інтеграція України у світовий та європейський освітній простір, нові вектори розвитку українського суспільства в контексті сучасності зумовлюють підвищення вимог до культури професійного мовлення особистості. Відповідно актуалізується проблема формування мовленнєвої культури майбутнього педагога, оскільки саме в ній найпомітніше виявляються стан загальної культури вчителя, його моральні цінності й етичні орієнтації. Культура професійного мовлення педагога забезпечує психологічний комфорт спілкування, викликає відповідну повагу і ввічливість у співрозмовників.

У сучасному суспільстві цінуються висококультурні і комунікативно компетентні вчителі початкової школи нової генерації, які володіють культурою професійного мовлення, здатні ефективно спілкуватися в різних життєвих ситуаціях і, крім цього, професійно компетентні у процесі розвитку мовленнєвої культури молодших школярів.

Мовленнєва культура є важливим складником професіограми вчителя початкової школи. Вона передбачає свідоме сприйняття мови як засобу комунікації, пізнання, репрезентації (називання) об'єктів дійсності й змісту думки, як способу звернення до адресата, встановлення з ним контакту, вираження волі мовця, почуттів і емоцій, творення образу світу і людини.

Культура професійного мовлення насамперед передбачає високий рівень культури професійного монологічного і діалогічного мовлення. Оволодіння мовленнєвою культурою означає засвоєння професійно зорієнтованого синтезу граматичних норм і варіантів слововживання, синтаксичних організацій фрази, побудови текстів, що забезпечують мовне (усне й писемне) оформлення процесу і результатів праці у професійній діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивчення й аналіз наукових праць із проблеми дослідження засвідчують, що в теорії і практиці навчання мови в центрі уваги дослідників були теоретичні і методичні основи формування висококультурної особистості сучасного фахівця (І. Зязюн, А. Коваль, Л. Круглова, І. Луцька, В. Маслов, О. Пономарів, О. Попова, Р. Розін, Ю. Рощенський, О. Сербенська, В. Усатий, Г. Тарасенко, О. Ханова та ін.).

Мову як систему мовних явищ, природу мовлення, спілкування і комунікації, сутність комунікативного акту, культуру мовлення досліджували С. Абрамович, Б. Антоненко-Давидович,

Н. Арутюнова, Н. Бабич, Ф. Бацевич, О. Білецький, І. Білодід, Л. Булаховський, Ф. Буслаєв, В. Виноградов, І. Вихованець, О. Гвоздев, Б. Голловін, М. Жовтобрюх, С. Єрмоленко, Г. Колшанський, М. Львов, М. Плющ, Я. Радевич-Винницький, В. Русанівський, М. Хомський, О. Шахматов).

Лінгводидактичні засади навчання української мови, мовна освіта і мовленнєвий розвиток особистості висвітлено у наукових працях З. Бакум, О. Біляєва, А. Богуш, М. Вашуленка, О. Горошкіної, Н. Дикої, Т. Донченко, І. Дроздової, О. Караман, С. Карамана, Л. Мацько, В. Онищука, М. Пентиліук, К. Плиско, О. Семенов, Т. Симоненко, Л. Скуратівського, І. Хом'яка, О. Хорошковської, Г. Шелехової, М. Шкільника, Н. Шкурятної та ін.).

Незважаючи на значну зацікавленість сучасних дослідників проблемою розвитку комунікативної компетентності, не до кінця з'ясованим залишається питання щодо формування культури професійного мовлення майбутніх учителів початкової школи. Зокрема, нагального подолання потребують суперечності між вимогами сучасного суспільства щодо культури професійного мовлення вчителів і реальним рівнем їхньої комунікативної компетентності.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Як переконають результати досліджень і практичний досвід, майбутні вчителі початкової школи недостатньо володіють культурою професійного мовлення, відтак стає очевидною необхідність їхньої спеціальної підготовки, спрямованої на формування культури професійного монологічного і діалогічного мовлення. На сучасному етапі ця проблема є недостатньо розробленою як у теоретичному, так і методичному аспектах. У навчальних планах підготовки майбутніх учителів початкової школи відсутні навчальні дисципліни, які мали б на меті формування культури професійного мовлення майбутніх педагогів. Саме тому можемо констатувати наявність протиріч, сформованих між орієнтирами традиційної мовної освіти у підготовці майбутніх учителів початкової школи та необхідністю формування у них мовленнєвої культури у світлі нових концептуальних підходів до формування мовної особистості сучасного педагога.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є аналіз проблеми формування культури професійного мовлення майбутніх учителів початкової школи як одного з найважливіших складників

загальної культури педагога, характеристика основних компонентів культури професійного мовлення (монологічного і діалогічного мовлення), з'ясування комунікативних якостей професійного мовлення майбутніх педагогів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Професійне мовлення – вид мовленнєвої діяльності, що знаходить свій вияв у користуванні мовою у монологічній і діалогічній, усній і писемній формах. Основу структури професійного мовлення становить мовленнєва ситуація, а її кінцевим результатом є дискурс. Професійне мовлення передбачає «володіння нормами літературної мови, фаховою термінологією і стандартизованими мовленнєвими конструкціями, здібність використовувати мовні засоби відповідно до мети й ситуації спілкування» [1, с. 17].

Вищим рівнем професійного мовлення є його культура. Культура професійного мовлення – упорядкована сукупність нормативних мовленнєвих засобів, вироблених практикою людського спілкування, які оптимально виражають зміст професійного мовлення і задовольняють умови і мету професійного спілкування. Культура професійного мовлення визначає стан і статус (критерії, типологія) норм сучасної української літературної мови в конкретну епоху та рівень лінгвістичної компетентності сучасних мовців – фахівців, соціальний та особистісний аспекти їхньої культуромовної діяльності.

Культура професійного мовлення майбутнього вчителя початкової школи розглядається нами «в таких основних аспектах: нормативність, адекватність, естетичність, поліфункціональність мовлення» [2, с. 38].

Нормативність – це дотримання правил усного і писемного мовлення: правильне наголошування, інтонсування, слововживання, будова речень, діалогу, тексту; норм мовленнєвого етикету (уміння уважно, з цікавістю слухати співрозмовників, нікого не перебиваючи, тактовно включатися в розмову, докладно та зрозуміло висловлюватися).

Мова наша багата, їй властива розвинена синоніміка та варіантність на фонетичному, лексичному і граматичному рівнях. Завдання вчителя – розвинути в собі здатність оптимального вибору мовних засобів відповідно до предмета розмови, співробітника, мовленнєвої ситуації. Уміє слухати себе та інших із погляду нормативності. Свої ж зауваження, поради та рекомендації іншим роби тактовно, делікатно.

Естетичність професійного мовлення – оптимальний відбір й організація відповідно до комунікативних умов і завдань самого змісту, оптимальне мовне оформлення змісту, гармонія та цілісність тексту, якісність його зовнішнього оформлення у писемній формі і виконання в усній.

Деталізуємо основні складники культури професійного мовлення майбутнього вчителя початкової школи (монологічне і діалогічне мовлення).

Культура професійного монологічного мовлення – важливий складник культури професійного мовлення вчителя початкової школи, оскільки відіграє визначальну роль у професійній мовленнєвій діяльності педагога. Вона є результатом неперервної мовної освіти, що виражається «в готовності суб'єкта ефективно організувати свої мовленнєві ресурси для досягнення постав-

леної комунікативної мети під час професійного спілкування» [6, с. 45].

Професійне монологічне мовлення виконує такі комунікативні функції: інформативну – повідомлення інформації про предмети чи події навколишнього середовища, опис явищ, дій, стану; впливову – спонукання до дії чи запобігання небажаній дії, переконання щодо справедливості чи несправедливості тих або інших поглядів, думок, дій, переконань; експресивну (емоційно-виражальну) – використання мовленнєвого спілкування для опису стану, у якому знаходиться той, хто говорить, для зняття емоційної напруженості; розважальну – виступ для розваги слухачів (наприклад, художнє читання, цікава розповідь у неофіційній бесіді); ритуально-культову – висловлювання під час будь-якого святкового заходу (наприклад, виступ на святі).

Зазначимо, що кожна з цих функцій характеризується своїми особливими мовними засобами вираження думки, має відповідні психологічні стимули та мету висловлювання (наприклад, нейтральне в стилістичному плані повідомлення, прагнення переконати слухача або якимось іншим чином вплинути на нього).

Монологічне мовлення є однією з важливих форм комунікативної поведінки особистості, яке порівняно з діалогічним є більш складним і важким. Монологом є безпосередньо спрямований до співрозмовника чи аудиторії організований вид усного мовлення, який передбачає висловлювання однієї особи. На думку Ф.С. Бацевича, найважливішими ознаками монологу є: певна тривалість у часі (значно більша за тривалість репліки в діалозі); розгорнутість, оскільки відсутня можливість опори на безпосередню ситуацію спілкування; обмеженість або повна відсутність паралінгвістичних засобів (писемний монолог); підготовленість і керованість мовленнєвими висловлюваннями, їхня спланованість (доповідь, лекція тощо); однобічний характер висловлювання, не розрахований на негайну репліку співбесідника; наявність значних за розміром уривків, які складаються з пов'язаних між собою повідомлень, що мають індивідуальну композиційну побудову і відносну смислову завершеність [2].

Детально розглянемо особливості професійного монологічного мовлення, які необхідно враховувати педагогові у процесі професійного спілкування:

1. Монологічне мовлення – це відносно розгорнутий вид мовлення; у ньому порівняно мало використовується невербальна інформація, отримана співрозмовником із ситуації розмови. Замість того, щоб означити предмет, у монологічному мовленні необхідно, як мінімум, згадати про нього, назвати, а якщо слухачеві предмет невідомий, то й описати його. Монологічне мовлення неперервне, формування думок тут, хоча і відбувається одночасно з процесом говоріння, відрізняється попереднім обдумуванням.

2. Монологічне мовлення значною мірою довільне, менше залежить від співбесідника: той, хто говорить, має намір висловити якусь інформацію і повинен дібрати для цього адекватну мовленнєву форму, побудувати висловлювання чи послідовність висловлювань. Водночас, для діалогу характерним є порівняно швидкий

обмін мовленням, коли кожний компонент обміну є реплікою, і одна репліка повною мірою обслуговує іншу; обмін відбувається без будь-якого попереднього обдумування, компоненти особливо не вибирають заздалегідь, у побудові реплік немає певної умисної зв'язності, і вони надзвичайно короткі.

3. Монологічне мовлення – це організований вид мовлення. У типовому випадку адресант планує і програмує не тільки кожне окреме висловлювання, але і все своє мовлення, весь монолог як ціле. Інколи такий план монологу зберігається в думці, а інколи набуває виду мовної форми і записується у вигляді плану чи конспекту майбутнього висловлювання.

4. Монологічне мовлення – вид мовлення, у якому наявність зворотного зв'язку має факультативний, необов'язковий характер. Під час взаємодії адресата й адресанта у процесі діалогічного спілкування виникає зворотній зв'язок, який передбачає зміну і пристосування комунікативних планів, стратегій і тактик учасників спілкування.

Культура професійного діалогічного мовлення – важливий складник культури професійного мовлення вчителя початкової школи, оскільки майстерне володіння українською мовою під час діалогу є запорукою ефективного спілкування педагога. Вона формується під впливом мотивів мовленнєвої діяльності, має певну мету і завдання.

На нашу думку, результативність діалогу вчителя залежить як від системи аргументації, логічності, так і від тактовності, стриманості, дотримання етичних норм спілкування. «Уміле і безпомилкове використання педагогом лексичних засобів, удадо підібраний тон, уникнення штамів, неординарність мовленнєвої поведінки, урахування мовленнєвого рівня і досвіду співрозмовника позитивно впливатимуть на процес обговорення, на психологічний стан учасників діалогу; сприятимуть усуненню емоційного напруження під час спілкування» [7, с. 87].

Деталізуємо компоненти мовленнєвої поведінки учасників діалогу. Мовленнєва поведінка учасників діалогу, як і будь-який вид людської діяльності, складається із програмованих (алгоритмічних) і непрограмованих (евристичних) компонентів. Ці компоненти взаємодоповнюють один одного. Програмовані компоненти відображають прийняті в певному соціумі норми мовної поведінки в стандартних мовленнєвих ситуаціях. Непрограмовані компоненти пов'язані з особливостями мовця, його креативністю, а також специфікою мовленнєвої ситуації і ставленням до неї мовця.

Важливо зазначити, що діалог може мати модальний або диктальний характер залежно від особистісного ставлення до комунікації або до взаємодії партнерів. Модальні діалоги поділяються на одномодальні (діалог-унісон, згода) і різномодальні (полеміка, суперечка, незгода). Різномодальні діалоги складніші за структурою, більш розгорнуті і менш передбачувані, ніж одномодальні. Диктальні діалоги націлені на одержання і повідомлення інформації або уточнення її [6].

Під час мовленнєвої діяльності вчителю початкової школи необхідно враховувати специфіку діалогічного мовлення, яку визначають:

1. Непідготовленість спілкування, оскільки неможливо заздалегідь спланувати мовленнєву поведінку як співрозмовника, так і власну.

2. Безпосередність контакту учасників спілкування, а звідси – можливість емоційних проявів.

3. Використання допоміжних, невербальних засобів (міміки, жестів).

4. Пряма зорієнтованість мовлення на конкретне висловлення співрозмовника, а отже, необхідність постійно стежити за його думкою, що потребує концентрації мисленнєвих зусиль і проведення деяких мовленнєво-мисленнєвих операцій.

5. Можливість зміни теми висловлювання, що вимагає уваги і відповідної оперативної реакції співрозмовника.

6. Налаштованість на діалог співрозмовників, що передбачає наявність бажання і вміння слухати і сприймати іншого.

Зазначимо, що ці чинники зумовлюють синтаксичні особливості діалогічного мовлення, зокрема широке і відносно компактне використання речень різної модальності: розповідних, питальних, спонукальних (за метою висловлювання), окличних (за інтонаційним оформленням). Діалогічне мовлення менш розгорнуте, ніж монологічне, оскільки в реальних умовах доповнюється безпосередньо мовленнєвою ситуацією, яку створюють предметне оточення, місце і час спілкування.

Учитель початкової школи має враховувати те, що для діалогічного мовлення характерні неповні (контекстуальні й ситуативні) синтаксичні конструкції, недоказані й перервані речення, деякі різновиди односкладних синтаксичних конструкцій, специфічні структури (слова-речення, вигуківі формули), звертання. Типовість ситуацій спілкування зумовлює використання у професійному діалогічному мовленні клішованих, стереотипних формулювань, пов'язаних із виконанням професійних ролей.

Вимоги до комунікативних якостей професійного (монологічного і діалогічного) мовлення майбутнього вчителя початкової школи розглядаємо у зв'язку з функціями, які воно виконує в педагогічній діяльності: «**комунікативною** – встановлення і регуляція взаємовідносин між вчителем і учнями, забезпечення гуманістичної спрямованості розвитку учнів; **психологічною** – створення умов для забезпечення психологічної свободи учня, прояву індивідуальної своєрідності його особистості; зняття соціальних затисків, які заважають цьому; **пізнавальною** – забезпечення повноцінного сприймання навчальної інформації учнями, формування в них особистісного, емоційно-ціннісного ставлення до знань; **організаційною** – забезпечення раціональної організації навчально-практичної діяльності учнів» [3, с. 74].

Деталізуємо основні комунікативні якості професійного мовлення майбутнього вчителя початкової школи.

Правильність – комунікативна якість професійного мовлення, яка передбачає дотримання закріплених у літературній мові норм. Під літературною нормою розуміють прийняті в суспільно-мовленнєвій практиці освічених людей правила вимови звуків, наголошення слів, словотворення і слововживання, будови синтаксичних

конструкцій. За дотриманням чи недотриманням узвичаєних норм усне мовлення оцінюється як правильне або неправильне.

Змістовність – комунікативна ознака професійного мовлення, пов'язана з когнітивною діяльністю мовця (адресанта). Беручи до уваги найважливіші принципи спілкування, мовець повинен кожне положення розкрити з тією мірою повноти, яка необхідна конкретному адресату (конкретній аудиторії). При цьому змістова частина повідомлення має бути чітко підпорядкована основній стратегічній темі (основній думці). Змістовий компонент мовлення слід оцінювати за результатом впливу: Якою мірою збагачує слухача? Збагачує духовно, новими ідеями чи новими знаннями, чи підбадьорює слухача, закликає до дій? [8].

Логічність – комунікативна якість професійного мовлення, яка є характеристикою структури тексту, його організації. Вона передбачає взаємодію «трьох логік»: логіки дійсності, логіки думки, логіки мовного вираження, формується на рівні «мислення – мова – мовлення» і залежить від ступеня володіння прийомами розумової діяльності, знання законів логіки і ґрунтується на знаннях об'єктивної реальної дійсності, тобто перебуває в тісному зв'язку з точністю.

Точність – комунікативна якість професійного мовлення, яка є необхідною умовою його адекватного і повного розуміння. Точним вважають таке мовлення, у якому значення слів і словосполучень, ужитих у ньому, повністю співвідносяться зі смисловою і предметною сторонами мовлення. Прагнучи до точності мовлення, учитель турбується про те, щоб його завжди розуміли правильно [5].

Доречність – комунікативна ознака професійного мовлення, яка організує його точність, логічність, виразність, чистоту, вимагає такого добору мовних засобів, що відповідають меті, змісту, умовам, характеру повідомлення і ситуації спілкування. Потреби стилістичної доречності, тобто відповідності вибраних засобів у межах функціонального стилю необхідна для побудови висловлювання.

Доступність – комунікативна якість професійного мовлення, яка означає здатність даної форми мови бути зрозумілою комунікантам, полегшувати сприйняття вираженої інформації; відповідність повідомлення комунікативній сприйнятливості. Доступність передбачає таку побудову мовлення, за якої рівень складності мови і в термінологічному, і в змістовому, і в структурному розумінні відповідні інтелектуальному рівню адресата.

Чистота – комунікативна якість професійного мовлення, яка виявляється у трьох основних аспектах: в орфоєпії – правильна літературно-нормативна вимова, відсутність інтерферентних явищ, так званого акценту; у слововживанні – відсутність позалітературних елементів: діалек-

тизмів, вульгаризмів, канцеляризмів, штампів, слів-паразитів; в інтонаційному аспекті – відповідність інтонації змісту та експресії висловлення, відсутність брутальних, лайливих, лицемірних ноток.

Багатство – комунікативна якість професійного мовлення, яка свідчить про певний рівень мовленнєвої майстерності особистості, про свідоме прагнення урізноманітнити своє мовлення використанням різних мовних і мовленнєвих засобів. Різноманітність і багатство мовлення розширює можливості для передачі відтінків думок і почуттів, забезпечує естетичну сторону мовлення. Рівень лексичного багатства мови вчителя визначається знанням різних шарів лексики (нейтральної, емоційно-оцінної, синонімів, антонімів, фразеологізмів) і, що ще найважливіше, умінням використовувати ці знання.

Виразність – комунікативна якість професійного мовлення, яка привертає увагу слухача, читача своєю формою, логічним або емоційним підкресленням. Виразним є таке мовлення, у якому вираження власного ставлення до предмету чи явища відповідає комунікативній ситуації, а мова в цілому оцінюється як вдала й ефективна. Виразне мовлення завжди емоційне, образне, насичене різноманітними поетичними засобами, багате додатковими відтінками значень.

Культура мовлення професіонала формується у процесі отримання ним необхідного рівня професійних комунікативних знань, оволодіння вмінням формулювати професійні монологічні і діалогічні висловлювання та комунікативно-мовленнєвими навичками спілкування і реалізується у спрямованості до постійного професійного самовдосконалення.

Висновки з даного дослідження і перспективи. Культура професійного мовлення вчителя початкової школи розглядається нами як важливий складник загальної культури педагога. Мовленнєва культура особистості є передумовою формування її духовної культури, досягнення успіху в кар'єрному зростанні, збагачення власної культури спілкування і розвитку комунікативних якостей мовлення.

Професійні особливості мовленнєвої діяльності вчителя початкової школи полягають в організованості її залежно від умов педагогічного спілкування, доборі мовних та мовленнєвих засобів, виходячи з потреб, завдань взаємодії вчителя з учнями, їхньої поведінки.

На нашу думку, високий рівень сформованості культури професійного монологічного і діалогічного мовлення можливий за умови надання значної уваги мовному і мовленнєвому аспектам процесу спілкування. Тому вчителю початкової школи надзвичайно важливо дбати про функціональну грамотність мовлення, вироблення навичок побудови логічного висловлювання, функціонально правильного, професійно зорієнтованого усного і писемного мовлення.

Список літератури:

1. Бабич Н.Д. Практична стилістика і культура української мови / Н.Д. Бабич. – К.: Вища школа, 2003. – 386 с.
2. Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики: підручник / Ф.С. Бацевич. – К.: Видавничий центр «Академія», 2004. – 344 с.
3. Зязюн І.А. Педагогічна майстерність: підручник / І.А. Зязюн, Л.В. Крамущенко, І.Ф. Кривонос та ін.; за ред. І.А. Зязюна. – К.: Вища школа, 2004. – 349 с.
4. Коваль А.П. Культура ділового мовлення: писемне та усне ділове спілкування / А.П. Коваль. – 2-ге вид., переробл. і допов. – К.: Вища школа, 1997. – 302 с.
5. Культура української мови / С.Я. Єрмоленко, Н.Я. Дзюбишина-Мельник, К.В. Ленець та ін.; за ред. В.М. Русанівського. – К.: Либідь, 2001. – 315 с.
6. Мацько Л.І. Культура української фахової мови: навч. посібник / Л.І. Мацько, Л.В. Кравець. – К.: ВЦ «Академія», 2007. – 360 с.
7. Пентиліук М.І. Культура мови і стилістика / М.І. Пентиліук. – К.: Вежа, 2015. – 240 с.
8. Пономарів О.Д. Культура слова: Мовностилістичні поради: навч. посіб. / О.Д. Пономарів. – 2-е вид., стереотип. – К.: Либідь, 2001. – 240 с.
9. Радевич-Винницький Я.К. Етикет і культура спілкування: Навч. посіб. / Я.К. Радевич-Винницький. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: Знання, 2006. – 291 с.
10. Сербенська О. А. Культура усного мовлення. Практикум: навч. посіб. / О.А. Сербенська. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 216 с.
11. Словник-довідник із культури української мови / Д.Г. Гринчишин, А.О. Капелюшний, О.А. Сербенська, З.М. Терлак. – К.: Знання, 2006. – 240 с.

Дубовик С.Г.

Київський університет імені Бориса Грінченка

ФОРМИРОВАНИЕ КУЛЬТУРЫ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ РЕЧИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЫ

Аннотация

В статье освещена проблема формирования культуры профессиональной речи будущих учителей начальной школы. Раскрыта сущность и содержание базовых понятий исследования, дана характеристика коммуникативным качествам профессиональной речи студентов. Детализированы основные составляющие культуры профессиональной речи будущего учителя – монологическая и диалогическая речь педагога.

Ключевые слова: профессиональная речь, культура профессиональной речи, формирование культуры профессиональной речи, монологическая речь, диалогическая речь.

Dubovyk S.G.

Borys Grinchenko Kyiv University

FORMATION OF THE CULTURE OF PROFESSIONAL SPEECH OF THE FUTURE TEACHERS OF THE ELEMENTARY SCHOOL

Summary

In the article the problem of formation of culture of professional speech of the future teachers of an elementary school is shined. The essence and content of the basic concepts of research is revealed, the characteristics of communicative qualities of professional speech of students are given. The main components of the culture of the professional speech of the future teacher are detailed – the monologic and dialogical speech of the teacher.

Keywords: professional speech, culture of professional speech, formation of professional speech culture, monologic speech, dialogical speech.

**ОСВІТА –
СУТНІСТЬ ЧАСУ!**

ISSN 2304-5809

9 772304 580908